

Redakcja: Sławomir Poleszak (zastępca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel
(sekretarz redakcji), Szczepan Czarnecki, Spasimir Domaradzki, Łukasz
Krzyżanowski, Sławomir Łukasiewicz, Damian Szacawa, Agata Tatarenko

Nr 1462 (202/2025) | 3.11.2025

ISSN 2657-6996

© IEŚ

Agata Tatarenko

Czesi wobec dnia niepodległości: między historią a obywatelstwem

Obchody Dnia Powstania Niepodległej Republiki Czechosłowackiej, które 28 października 2025 r. odbyły się w Pradze z udziałem prezydenta Petra Pavla i najwyższych władz państwa, ukazały znaczenie tradycji Pierwszej Republiki dla współczesnej czeskiej tożsamości. Uroczystości na Vítkovie oraz na Zamku Praskim, podczas których wręczono odznaczenia państwowe i nominacje generalskie, stały się symbolem ciągłości republikańskich wartości. Czeski sposób świętowania ma charakter bardziej oficjalny niż emocjonalny, co odzwierciedla pragmatyczne podejście społeczeństwa do przeszłości.

28 października Czesi obchodzą Dzień Powstania Niepodległej Republiki Czechosłowackiej (cz. Den vzniku samostatného československého státu). Święto, ustanowione w 2000 r., obchodzone jest na pamiątkę rocznicy 28 października 1918 r., kiedy to przedstawiciele Czechosłowackiego Komitetu Narodowego opublikowali proklamację o utworzeniu Czechosłowacji i przyjęli ustawę powołującą niepodległe państwo. Współcześnie główne uroczystości zazwyczaj odbywają się w przestrzeni Pomnika Narodowego na Vítkovie w Pradze. Organizowana jest tam defilada wojskowa, a także minuta ciszy i złożenie wieńca na Grobie Nieznanego Żołnierza. Tego dnia odbywa się również uroczyste zaprzysiężenie żołnierzy Armii Republiki Czeskiej na placu Hradczańskim. Prezydent Republiki Czeskiej, a więc Naczelný Dowódca Českých Sil Zbrojnych, wręcza nominacje na stopnie generalskie. W tym dniu prezydent tradycyjnie przyznaje też wybranym osobom odznaczenia państwowe Republiki Czeskiej: Order Białego Lwa, będący najwyższym odznaczeniem państwowym, Order Tomáša Garrigue’a Masaryka, Medal za Bohaterstwo oraz Medal za Zasługi. Organizacja tego typu uroczystości państwowych w Dniu Powstania Niepodległej Republiki Czechosłowackiej potwierdza ogromne znaczenie dwudziestolecia międzywojennego dla współczesnej czeskiej tożsamości narodowej i kultury politycznej.

Czeska tożsamość narodowa kształtowała się w napięciu między dziedzictwem imperium Habsburgów a ideałami Pierwszej Republiki Czechosłowackiej. Okres habsburski stanowił dla Czechów ambiwalentne dziedzictwo. Z jednej strony był czasem modernizacji, rozwoju administracji i reform społecznych (szczególnie za panowania Marii Teresy i Józefa II), które paradoksalnie przyczyniły się do budzenia nowoczesnej świadomości narodowej. Jednak z drugiej strony był okresem dominacji języka niemieckiego i politycznej zależności, postrzeganej przez czeskich działaczy odrodzenia narodowego jako zagrożenie dla czeskiej kultury i języka. W tym kontekście czeski ruch narodowy XIX w., zakorzeniony w myśli o słowiańskim pochodzeniu, nadał językowi czeskiemu status głównego symbolu narodowego i podstawy odrębności wobec niemieckiego „dziedzictwa Habsburgów”. Pierwsza Republika Czechosłowacka (1918-1938) przyniosła spełnienie dążeń emancypacyjnych i stworzyła mit „złotego wieku” państwa demokratycznego, zakorzenionego w ideach humanizmu i masarykowskiego racjonalizmu. Państwo to stało się punktem odniesienia dla współczesnej tożsamości narodowej, symbolizując moment pełnej podmiotowości po wiekach podporządkowania. Jednakże republikańska wizja czeskiej tożsamości była w istocie kontynuacją i reinterpretacją habsburskiego dziedzictwa: łączyła modernistyczne instytucje państwowe z etnosymbolicznym odwołaniem do „czeskich korzeni”, języka i historii. W efekcie współczesna czeska tożsamość narodowa łączy w sobie elementy racjonalnego obywatelstwa wywodzącego się z habsburskiej tradycji modernizacji z romantycznym mitem Pierwszej Republiki jako momentu spełnienia narodowych aspiracji¹.

¹ Zob. szerzej: V. Kolaříková (2020), *Czech National Identity and the Elements Through Which is Constructed*, „Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal”, 12/2, s. 66-96.

28 października 2025 r. Republika Czeska uroczystie obchodziła 107 rocznicę powstania niepodległej Czechosłowacji. Obchody rozpoczęły się od złożenia przez prezydenta Petra Pavla wieńca na grobie Tomáša Garrigue’a Masaryka w Lánach, po czym uroczystości kontynuowano w przestrzeni Narodowego Miejsca Pamięci na Vítkově w Pradze, gdzie przedstawiciele władz państwowych, wojska i weterani uczcili pamięć założycieli państwa. Najważniejszym momentem dnia była wieczorna ceremonia w sali Vladislavskiego Zamku Praskiego, podczas której prezydent wręczył odznaczenia państwowe oraz mianował nowych generałów.

Petr Pavel, były wojskowy i generał NATO, nadał w tym roku stopnie generalskie ośmiu osobom. Wyróżnieni zostali przedstawiciele różnych formacji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa – zarówno z armii, jak i ze służb wywiadowczych, policyjnych, więziennych oraz pożarniczych. Zakres nominacji pokazuje, że głowa państwa uhonorowała nie tylko wojskowych, lecz także funkcjonariuszy struktur bezpieczeństwa wewnętrznego, co podkreśla szerokie rozumienie służby państwu.

Odznaczenia. Podczas wieczornej ceremonii państwowej wręczono również łącznie 48 odznaczeń, przyznanych za zasługi w dziedzinach takich jak obrona narodowa, nauka, kultura, działalność społeczna czy bohaterstwo. Najwyższe odznaczenie Republiki Czeskiej – Order Białego Lwa – otrzymali m.in. *in memoriam* legionista i działacz ruchu oporu Hugo Vojta, oficer antynazistowskiego i antykomunistycznego podziemia Jaromír Nechanský, a także znana fizyczka i przewodnicząca Urzędu ds. Bezpieczeństwa Jądrowego Dana Drábová. Wśród żyjących wyróżnionych znaleźli się Zdeněk Svěrák, wybitny aktor, scenarzysta i twórca teatralny (polskiej publiczności znany m.in. z takich filmów jak *Kola* czy też *Butelki zwrotne*), oraz światowej sławy tenisistka Martina Navrátilová, uhonorowana za reprezentowanie państwa i działalność na rzecz wolności i równości.

Order Tomasza Garrigue’a Masaryka, przyznawany za szczególne zasługi dla rozwoju demokracji, praw człowieka i zaangażowanie obywatelskie, otrzymali m.in. *in memoriam* były minister sprawiedliwości Otakar Motejl, opozycjonistka i sygnatariuszka Karty 77 Dana Němcová oraz Šimon Pánek, dyrektor organizacji humanitarnej „Człowiek w potrzebie”. Odznaczenia „Za bohaterstwo” trafiły do ośmiu osób, wśród których znaleźli się zarówno żołnierze biorący udział w misjach zagranicznych, jak i zwykli obywatele wykazujący się odwagą w codziennych sytuacjach. Medal otrzymali m.in. żołnierz David Hurák, który w Afganistanie uratował swój oddział mimo odniesienia ciężkich ran, a także 10-letni Šimon Malý, który uratował tonącego dziadka. Uhonorowano też braci Martina i Jakuba Černých, którzy wyciągnęli z lodowatej wody dwóch chłopców pod praskim Černým Mostem.

W swoim przemówieniu prezydent Pavel zwrócił uwagę na znaczenie odwagi, odpowiedzialności i solidarności w czasach rosnących zagrożeń międzynarodowych. Podkreślił też, że wyniki ostatnich wyborów parlamentarnych pokazały oczekiwanie społeczeństwa wobec nowych twarzy w polityce oraz większego udziału kobiet i młodych ludzi w życiu publicznym. Całość obchodów 28 października 2025 r. upłynęła więc w atmosferze dumy narodowej, refleksji nad historią i szacunku dla tych, którzy służą państwu, zarówno w mundurze, jak i poprzez codzienną pracę dla dobra wspólnego.

Komentarz. Tegoroczne obchody 28 października w Republice Czeskiej pokazują, że czeska tożsamość narodowa opiera się na obywatelskich, a nie tylko historycznych fundamentach. Choć uroczystości państwowe wciąż odwołują się do mitu założycielskiego z 1918 r., pełnią też funkcję refleksji nad kondycją współczesnego państwa: jego odpowiedzialnością, wartościami i miejscem w Europie. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera ceremonia wręczania odznaczeń państwowych, która staje się formą symbolicznego dialogu między przeszłością a teraźniejszością. Uhonorowanie zarówno bohaterów historycznych, jak i osób zasłużonych w dziedzinie nauki, kultury czy pomocy humanitarnej pokazuje, że współczesny czeski patriotyzm coraz częściej definiowany jest poprzez codzienną służbę społeczeństwu, a nie tylko przez historyczne wielkie czyny.

Jednocześnie dla znacznej części czeskiego społeczeństwa rocznica ma charakter bardziej oficjalny niż emocjonalny. Wynika to zarówno z pragmatycznego stosunku Czechów do przeszłości, jak i z ich zdystansowanego podejścia do symboli narodowych. W przeciwieństwie do wielu innych państw regionu, gdzie święta narodowe bywają okazją do manifestacji patriotycznych emocji, w Republice Czeskiej 28 października obchodzony jest raczej jako święto państwowe niż narodowe w sensie emocjonalnym, z szacunkiem, ale bez nadmiernego patosu.

W świadomości społecznej dominuje przekonanie, że to dzień, w którym należy uhonorować państwo i jego instytucje, a niekoniecznie okazja do spontanicznego przeżywania wspólnoty narodowej. Uroczystości takie jak ceremonia wręczania odznaczeń wzmacniają ten ton oficjalności: stają się przede wszystkim wyrazem ciągłości państwowości i uznania dla tych, którzy służą jej w sposób widoczny i zinstytucjonalizowany. W efekcie święto to pełni swoje funkcje integracji społeczeństwa raczej poprzez wspólny szacunek dla państwa i jego struktur niż poprzez emocjonalne poczucie narodowej jedności. Ten dystans emocjonalny nie oznacza jednak braku identyfikacji – raczej świadczy o specyfice czeskiego patriotyzmu, który pozostaje wyważony, ironiczny i oparty na codziennej lojalności wobec wartości republikańskich.